

LUNDS
UNIVERSITET

Surrogatmödraskapet

En analys av det offentliga Sveriges ställningstaganden
angående surrogatmödraskap

LUNDS UNIVERSITET
Fakulteten för humaniora och teologi
MRSK30 Mänskliga Rättighetsstudier: Fördjupningskurs
Författare: Freja Ljungdell Kristensen
Handledare: Andreas Tullberg
Datum: 2012-05-30

Abstract

Surrogate motherhood is a growing phenomenon worldwide but so far the procedure is not permitted in Sweden. The legal situation may however be changing regarding this issue. On March 29, 2012 it was decided that the government should appoint a commission to investigate whether this procedure should be legal or not. The theoretical approach shows that there is a tension between liberal and feminist arguments. This paper focuses on the legislature's earlier arguments in both the issue of surrogate motherhood and prostitution. The comparison with prostitution aims to investigate whether there are other values that the legislature places emphasis on even though there might be similar problems. It appears that the legislature put emphasis on gender equality, exploitation and crime when it comes to prostitution, while the values discussed in the investigation of surrogate motherhood is all about the natural life process, technology and genetics. Although similar problems occur the emphasis is placed on different values and it is therefore time for the legislator to take a broader grip on the issue so that the new investigation is not blind to some implications of surrogate motherhood.

Innehållsförteckning

ABSTRACT.....	1
INNEHÅLLSFÖRTECKNING.....	2
1 INLEDNING.....	3
2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING.....	7
3 TEORETISK ANSATS: JÄMFÖRELSE AV ARGUMENTATION GÄLLANDE PROSTITUTION OCH SURROGATMÖDRASKAP.....	8
3.1 ARGUMENT FÖR OCH EMOT PROSTITUTION.....	8
3.2 ARGUMENT FÖR OCH EMOT SURROGATMÖDRASKAP.....	12
3.3 SAMMANFATTNING AV DEN TEORETISKA ANSATSEN.....	20
4 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT OCH MATERIAL.....	21
5 ANALYS.....	22
5.1 LAGSTIFTAREN OM PROSTITUTION.....	23
5.2 LAGSTIFTAREN OM SURROGATMÖDRASKAP.....	28
5.3 SAMMANFATTNING AV LAGSTIFTARENS ARGUMENTATION.....	33
6 RESULTAT.....	34
7 RESULTATDISKUSSION.....	35
8 EPILOG.....	36
REFERENSER.....	39
LITTERATUR:.....	39
ÖVRIGA REFERENSER:.....	40

1 Inledning

Ponera att en kvinna får cancer. Innan strålbehandlingen inleds plockas hennes ägg ut och befruktas med hennes mans spermier. Dessa befruktade ägg fryses ner. Efter behandlingen så upptäcks att kvinnan blivit infertil och de befruktade äggen kan inte utvecklas i hennes livmoder. Kvinnans syster erbjuder sig då att utan motprestation bära och föda parets barn. De skulle då uppfylla sin högsta önskan, nämligen ett barn med genetisk koppling till föräldrarna. Genom svensk lagstiftning är detta inte möjligt. Idag tvingas svenska par att vända sig utomlands eftersom förfarandet inte är möjligt i Sverige.

Förutom det ovan presenterade fallet finns ett annat scenario att föreställa sig. I en annan del av världen finns en kvinna vars barn är svårt sjuk. Det enda sättet för familjen att kunna köpa mediciner till barnet är att mamman lägger in sig på en surrogatklirik och säljer sin kropp i surrogatsyfte. Det kommer in en beställning från ett annat land och ett befruktat ägg planteras in i kvinnan som efter nio månader föder fram barnet till beställarna. På kliniken är det läkarna och det beställande paret som bestämmer över fostret. Surrogatmodern har inte mycket att säga till om och det beställande paret behöver inte träffa kvinnan under graviditeten om de inte vill. Det enda syftet för surrogatmodern är pengar för att kunna rädda sitt eget barn, annars hade hon inte utsatt sin kropp för de risker som finns med en graviditet och en förlossning.

I den här uppsatsen förespråkas ordvalet surrogatmödraskap framför surrogatmoderskap. Orsaken till det är att det finns en liten skillnad mellan modrande och mödrande. Modrande avser att kvinnor tar hand om barnet medan mödrande avser den betydelse en kvinna har för barnets överlevnad och tillväxt.¹ Det finns olika former av surrogatmödraskap. Partiellt surrogatmödraskap innebär att surrogatmodern donerar ett ägg och detta ägg befruktas därefter av någons spermier, vanligtvis mannen i ett parförhållande. Surrogatmodern är då genetisk moder till barnet. Dock har surrogatmodern avtalat om att adoptera bort barnet efter födseln. Detta förfarande

¹ Holm, *Modrande och praxis. En feministfilosofisk undersökning.*

passar bra då kvinnan i ett parförhållande är infertil, men mannens spermier är dugliga för reproduktion. Det finns även något som kallas fullständigt surrogatmödraskap och det innebär att någon annans (oftast det beställande paret) befruktade ägg planteras in i surrogatmodern. Ett par som inte kan eller av någon anledning inte vill bära barnet själv men som vill ha ett genetiskt barn kan anlita en surrogatmoder som bär fram deras genetiska barn. Surrogatmodern är då inte genetiskt kopplad till barnet. Det finns också olika varianter inom detta fullständiga surrogatmödraskap. Till exempel skulle ett ägg kunna vara donerat av en kvinna medan detta ägg befruktas med mannens spermie och därefter förs detta befruktade ägg in i en surrogatmoder. Det kan även förekomma att både ägg och spermie är donerat och förs in i en surrogatmoder, då har de tänkta föräldrarna inte någon genetisk koppling till barnet.²

På 70-talet i USA började ersättning för graviditet att bli allt vanligare. Surrogatmodern inseminerades med mannens spermier och när hon födde barnet så adopterades barnet av det beställande paret. Från början var alltså endast partiellt surrogatmödraskap tillgängligt och befruktningen skedde genom insemination. Fallet ”Baby M” kom att bli det första domstolsavgörandet på vem som var barnets föräldrar. Det stod mellan surrogatmoderns genetiska koppling och det beställande paret avtal om adoption. Avtalet förklarades ogiltigt men det beställande paret erhöll ändå vårdnaden eftersom de ansågs vara bättre lämpade som föräldrar. I början av 90-talet skedde något nytt i teknikens värld, så kallat fullständigt surrogatmödraskap blev möjligt genom embryotransplantation. I och med detta kunde nu barn födas fram av en surrogatmoder utan att det finns någon som helst genetisk koppling till henne. Många valde både på grund av den genetiska kopplingen och på grund av det billigare priset att söka sig till länder som Indien. Nu betydde inte längre surrogatmödraskap att barnet fick en del av kvinnans utseende, så indiska kvinnor kunde föda fram vita barn – mot betalning.³

När surrogatmödraskap är aktuellt används oftast in-virto-fertilisering (IVF) och detta är en slags befruktning utanför kroppen som är relativt tekniskt komplicerad. Ett ägg

² Jönsson, *Det förbjudna mödraskapet*, s. 16-17.

³ Ekis Ekman, *Varat och varan. Prostitution, surrogatmödraskap och den delade människan*, s. 128-130

plockas ut ur en kvinna. Ägget befruktas med en spermie utanför kroppen. Detta ägg planteras sedan in i surrogatmodern.⁴ Priset för en normal IVF-behandling kan variera lite från klinik till klinik och finns på olika ställen i landet. Priset för en IVF-behandling kan ligga mellan 37 000 SEK och 60 000 SEK.⁵ Olika paketpriser förekommer också. Då surrogatmödraskap inte är tillåtet i Sverige är IVF idag endast tillgängligt för äkta makar, sambor eller för registrerade partners. Hur det blir i framtiden återstår att se.

Surrogatmödraskap kan ske både kommersiellt och altruistiskt. I England och Australien är enbart altruistiskt surrogatmödraskap lagligt. Det finns en hel del länder där både altruistiskt och kommersiellt surrogatmödraskap är lagligt, olika delstater i USA, Ukraina, Indien, Korea, Ungern, Israel och Sydafrika är några exempel.⁶ Det största skälet för det kommersiella surrogatmödraskapet är pengar medan skälet för det altruistiska brukar vara att hjälpa någon att bilda familj, något som surrogatmodern ofta själv lägger stort värde vid.⁷ En studie har visat att surrogatmödraantalet sjönk i en delstat i USA när det kommersiella surrogatmödraskapet förbjöds och det altruistiska var det enda möjliga.⁸ Vidare kan sägas att det oftast är lågutbildade och låginkomsttagare som är surrogatmödrar medan beställarna ofta är medelålders höginkomsttagare. För det mesta är beställarna rikare än surrogatmödrarna.⁹

I Ukraina erbjuds olika paketpriser för surrogatmödraskap och kostnaden ligger ungefär runt 20 000 EUR (ca 200 000 SEK). Då betalar beställarna bland annat för surrogatmoderns nio månader i form av mat, kläder och ekonomisk ersättning. Kostnad för kontrakt och IVF-behandling är också en del av den totala summan.¹⁰ I Indien kostar hela förfarandet ca 120 000 SEK medan hela förfarandet i USA kan

⁴ Ibid, s. 42-50.

⁵ Uppgifterna är hämtade från IVF-klinikens hemsida, www.ivfverige.se (2012-05-20).

⁶ Ekis Ekman, s. 130.

⁷ Jönsson, s. 22-29.

⁸ Ekis Ekman, s. 163-165.

⁹ Ibid, s. 131-132.

¹⁰ Uppgifterna är hämtade från La Vita Felices hemsida, <http://surrogate-mother-cost.com/> (2012-05-20).

kosta upp emot 500 000 SEK.¹¹ Många väljer just på grund av ekonomiska skäl att vända sig till låglöneländer, så som Indien, där kostnaden är väsentligt mycket mindre.

I Sverige är surrogatmödraskap inte lagligt, men frågan har blivit hetare på den politiska agendan. I Socialutskottets betänkande 2011/12:SoU26 behandlas olika motioner angående assisterad befruktning. Utskottets förslag till riksdagsbeslut innefattar bland annat att regeringen ska komma med lagförslag till riksdagen angående ensamstående kvinnors rätt till assisterad befruktning och att riksdagen ska meddela regeringen att tillsätta en förutsättningslös utredning om surrogatmödraskap. Denna utredning ska innehålla juridiska, etiska och ekonomiska överväganden samt ett beaktande över internationella förhållanden. En annan fråga som utskottet anser ska utredas är hur ett regelverk kan se ut avseende de barn som kommit till genom surrogatmödraskap utomlands.¹² Vid kammarsammanträdet den 29 mars år 2012 bifölls utskottets förslag om både lagförslag om ensamstående kvinnors rätt till assisterad befruktning och angående en förutsättningslös utredning om surrogatmödraskap.¹³ I och med detta riksdagsbeslut ska nu regeringen vidta åtgärder för att tillsätta en utredning om surrogatmödraskap i Sverige. På grund utav detta är det intressant att undersöka hur tidigare regeringar ställt sig till frågan samt hur de har ställt sig till frågor som har liknande problematik och eventuellt liknande konsekvenser. En av dessa frågor är prostitution. Prostitution kallas den verksamhet där sexuella tjänster erbjuds i utbyte mot pengar. I Sverige är det kriminaliserat att köpa sexuella tjänster men inte att sälja dem. Lag (2011:517) som brukar kallas för ”sexköpslagen” återfinns i Brottsbalken 6 kapitlet 11 §. Uppskattningsvis är det 2000 personer i Sverige som sålt sex det senaste året medan ca 14 000 personer köpt sexuella tjänster det senaste året (2011-2012). Det kan även poängteras att det främst är män som köper sexuella tjänster men att det både finns kvinnor och män som erbjuder tjänsterna.¹⁴

¹¹ Uppgifterna är hämtade från Delhi IVF fertility research centers hemsida, http://delhi-ivf.com/india_surrogacy.html (2012-05-20).

¹² Betänkande (2011/12:SoU26) *Assisterad befruktning*, s. 3.

¹³ Riksdagens protokoll 2011/12:91.

¹⁴ Socialstyrelsens redovisning av uppdrag utifrån handlingsplanen mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål (2012-03-01), Dnr 12928/2008.

2 Syfte och Frågeställning

Syftet med denna kandidatuppsats är att undersöka hur den svenska lagstiftaren resonerar i frågan om surrogatmödraskap genom att göra en jämförelse med hur de har resonerat i prostitutionsfrågan, som har liknande problematik. Ett annat syfte handlar om att försöka lyfta fram teman¹⁵ som lagstiftaren rimligtvis borde lägga vikt vid avseende den utredning som nu ska tillsättas av regeringen. Eftersom jämställdhet och exploatering är aktuella frågor gällande prostitution var det två teman jag ville fokusera på och lägga vikt vid även gällande surrogatmödraskap. Därför blir en jämförelse med prostitution aktuell eftersom det finns samma typ av problematik som vid debatten om surrogatmödraskap. Intressant är om lagstiftaren valt att ta upp samma teman och diskuterar dessa eller om det läggs vikt vid olika teman trots att det finns samma typ av problematik och konsekvenser i de båda frågorna. Det är inte meningen att detta ska vara en normativ undersökning utan vikten ska ligga vid lagstiftarens vilja och argumentation. Eftersom det är en pågående debatt angående surrogatmödraskap och på grund utav att regeringen inom kort ska tillsätta en utredning ställs den övergripande frågan:

Vilka teman i förarbetena till sexköpslagen lägger lagstiftaren vikt vid som kan vara användbar/jämförbara även vid utredningen om surrogatmödraskap?

Vidare kommer följande fråga att användas som underfråga för att kunna besvara huvudfrågan ovan:

- *Finns det teman som tas upp i den ena argumentationen men inte i den andra?*

¹⁵ Med tema i denna uppsats avses till exempel jämlikhet, frihet, exploatering, teknik, genetik m.m.

3 Teoretisk ansats: Jämförelse av argumentation gällande prostitution och surrogatmödraskap

I debatten kring huruvida surrogatmödraskap ska vara lagligt eller ej kan vissa argument liknas vid de som förs fram i prostitutionsdebatten. I detta kapitel ska argument för och emot både prostitution och surrogatmödraskap lyftas fram för att undersöka om det finns argument som påminner om varandra i de olika kontexterna.

3.1 Argument för och emot prostitution

I stora drag handlar debatten om olika liberalistiska argument som står mot olika feministiska argument. De olika synsätten presenterar olika argument. Generellt sett kan sägas att feminister är kritiska till prostitution och liberalister är mer öppna för avkriminalisering. I denna del ska olika argument både för och emot prostitution lyftas fram och diskuteras.

Ett återkommande liberalistiskt argument är frihet. Frihetsargumenten kan ta sig många former och därför kommer fokus att ligga på de argument som är mest återkommande i debatten om prostitution. Filosofen Lars O. Ericsson menar att när två vuxna människor på ett privat plan kommer överens om ett sexuellt umgänge i utbyte mot pengar så kan detta inte vara intrinsiskt fel.¹⁶ Grunden för argumentet är den fria viljan och rätten till sexuellt självbestämmande vilket kan sägas vara mycket utmärkande för ett liberalistiskt tankesätt.

Många liberalister menar att prostitution är ett yrke som vilket annat som helst och att varje människa bör ha en rätt att fritt få välja att arbeta som prostituerad. Det bör helt enkelt inte göras en distinktion mellan olika kategorier av arbete.¹⁷ Ericsson menar att dagens attityder mot prostitution försvårar förekomsten av yrket. Han anser att den prostituerade inte är den som ska förändras utan snarare miljön som denne arbetar i.¹⁸ Ericsson lägger fram ett förslag som han kallar för ”sound prostitution”. Han menar

¹⁶ Ericsson, *Charges against Prostitution: An Attempt at a Philosophical Assessment*, s. 338-339.

¹⁷ Ibid, s. 342.

¹⁸ Ibid, s. 343.

att om attityderna ska förändras så måste omgivningen förändra sin syn på prostitution. De prostituerades situation måste förbättras avsevärt. De måste exempelvis ha tillgång till att hyra en lokal för sin verksamhet utan att behöva betala en skyhögt avgift. De ska heller inte kunna nekats ett hyreskontrakt på grund utav sin verksamhet. Genom att införa så kallad "sound prostitution" och förbättra villkoren och rättigheterna för de prostituerade så kommer ekonomisk utnyttjning att minska.¹⁹

I debatten återfinns flera feministiska argument som ser på prostitution på ett helt annorlunda sätt jämfört med den liberalistiska linjen. Feministen Carole Pateman är stor motståndare till de argument som presenterats av filosofen Ericsson. Sådär skriver hon om prostitution:

"The central feminist argument is that prostitution remains morally undesirable, no matter what forms are made, because it is one of the most graphic examples of men's domination of women."²⁰

För Pateman är den manliga dominansen huvudproblematiken kring prostitution men det finns ofta två sidor av samma mynt. Filosofiprofessorn Sibyl Schwarzenbach ser på problematiken kring manlig dominans på ett annat sätt:

"The rationale I am proposing, in fact, comes closer to the reverse; the sexual autonomy of women must finally be recognized at the same time as dominant male sexual practice is publicly acknowledged as being in dire need of therapy."²¹

Detta citat visar tydligt inställningen att ett förbud för kvinnan att sälja sexuella tjänster i syfte att förhindra manlig dominans inte är den rätta vägen att gå. I stället menar Schwarzenbach att dessa män är i behov av terapi och att sexuellt självbestämmande för kvinnor måste respekteras. Att begränsa kvinnans frihet på grund av männens dominerande ställning känns som fel väg att gå. Pateman menar att den typ av liberalistisk argumentation som Ericsson företräder systematiskt undviker att hantera frågan om den patriarkala dimensionen som hon anser påverkar

¹⁹ Ibid, s. 362-366.

²⁰ Pateman, *Defending Prostitution: Charges Against Ericsson*, s. 561.

²¹ Schwarzenbach, *Contractarians and Feminists Debate Prostitution*, s. 128.

prostitutionsfrågan.²² När det kommer till att förklara vad som är det stora problemet uttrycker sig Pateman såhär:

“The difference between sex without love and prostitution is not the difference between cooking at home and buying food in restaurants; the difference is that between the reciprocal expression of desire and unilateral subjection to sexual acts with the consolation of payment: it is the difference for women between freedom and subjection.”²³

Hon menar helt enkelt att kvinnor inte är fria vid prostitution utan att det handlar om underkastelse. Pateman ställer sig även kritisk till att mycket av debatten handlar om kvinnorna och inte om de män som efterfrågar själva handlingen. Mycket av den problematik som finns kring prostitution menar hon grundar sig i den sociala kontext som sexuella relationer mellan män och kvinnor befinner sig i.²⁴ Det finns även andra som ställer sig bakom denna typ av argumentation. Juridikprofessorn Martha Chamallas menar i likhet med Pateman att prostitution inte kan legaliseras i dagens sociala kontext. Chamallas beskriver sitt synsätt på detta sätt:

”The egalitarian perspective, in contrast, is more reluctant to equate individual choice with sexual freedom and is consciously directed toward expanding the choices actually available to women. For example, the egalitarian view does not conclude that because prostitutes initiate sexual encounters, prostitution necessarily furthers the sexual freedom of women. Because prostitution may be a choice of last economic resort for many women, the egalitarian is as likely to see it as the degrading artifact of sexual inequality as the expression of women's liberty. Insofar as genuine sexual freedom depends on sexual equality, full legal approval for prostitution may be appropriate only when resource equality between men and women is achieved.”²⁵

Chamallas menar att det finns tre olika synsätt man kan ha som utgångspunkt när det

²² Pateman, s. 561.

²³ Ibid, s. 563.

²⁴ Ibid, s. 563.

²⁵ Chamallas, *Consent, Equality and The Legal Control of Sexual Conduct*, s. 841-842.

kommer till sexuella handlingar, det traditionella, det liberalistiska och det egalitära.²⁶ Nedan kommer en kort beskrivning av de olika synsätten att presenteras eftersom de ger en bra bild över hur argument kan ställas mot varandra.

Det traditionella synsättet förespråkar att sex ska ske inom ett äktenskap och inte utanför det. Frågan om huruvida någonting är fel eller ej bedöms i förhållande till individernas status och handlingen i sig är inte relevant. Lagar är av stor vikt på grund utav den moralbildande effekten och bör därför se till att sanktionera sex utanför äktenskapet.²⁷

Det andra är det liberalistiska synsättet. Här anses att staten inte ska blanda sig i handlingar som tydligt sker inom den privata sfären. Fokus läggs på om det finns ett samtycke till den sexuella handlingen eller inte. Finns ett samtycke mellan parterna ser inte liberalister något problem med akten. Lagar kan legitimeras endast då det kan påvisas att en tredje part blir skadad av handlingarna, annars ska det vara upp till individen att fritt få bestämma om deltagande i den sexuella akten är önskvärt eller inte.²⁸

Det tredje är det egalitära synsättet. Inom detta synsätt läggs stort fokus på jämlikhet mellan könen. Det egalitära synsättet vänder sig mot det liberalistiska tankesättet om frivillighet och ifrågasätter om detta perspektiv verkligen klarar av att hantera den makt som män besitter i samhället, både ekonomiskt och socialt. Det egalitära synsättet vill komma åt just den ojämlikhet som råder för att nå det övergripande målet som innebär att ge kvinnor den kraft som behövs för att kunna skapa icke-tvångsmässiga sexuella relationer. Det liberalistiska synsättet anklagas för att inte ta hänsyn till de maktförhållanden som råder och därför inte kunna skapa jämlikhet mellan könen.²⁹

Vidare kan sägas att Chamallas vill flytta fokus från samtycke (som förespråkas av liberalister) till ömsesidighet. Problemet med begreppet samtycke är att det inte utgår från offrets perspektiv. Samtycke kan ske utan att det finns en genuin vilja till själva handlingen. Genom att istället lägga större vikt vid offrets initiativtagande och

²⁶ Ibid, s. 780.

²⁷ Ibid, s. 780-784.

²⁸ Ibid.

²⁹ Ibid.

genuina vilja till handlingen så minskar de problem som kan uppstå vid endast ett krav på samtycke. De problemen kan exempelvis vara att samtycke ges utan egentlig vilja och att hänsyn tas till ekonomiskt behov. Genom fokus på ömsesidighet mellan parterna kan kvinnors intressen bättre tillgodoses genom till exempel lagstiftning.³⁰ Problemet med denna typ av argumentation är att olika intressen alltid beaktas när ett samtycke avges. Den genuina viljan är nästan alltid villkorad. Tas vissa intressen bort är det inte samma situation som personen står inför och därmed kan beslutet eller samtycket bli annorlunda. Chamallas ställer sig kritisk till om de prostituerade hade utfört tjänsten om de inte fått betalt, men det är inte många som har ”vanliga arbeten” som skulle jobba utan ersättning.

Chamallas står bakom det egalitära synsättet och menar att prostitution inte sker på jämlika grunder. Så länge det råder ojämlikhet mellan män och kvinnor i samhället så kan inte prostitution legaliseras. Chamallas ställer sig kritisk till de grunder som prostitution sker på idag men förnekar inte att det skulle kunna ha fullt lagligt stöd i en värld som är totalt jämlik.³¹ Denna argumentation visar att man kan ställa sig kritisk till prostitution ur ett jämlikhetsperspektiv utan att förneka prostitution som sådant. Det som ses som problematiskt är de djupt inrotade maktförhållanden mellan könen som ofta leder till kvinnlig underordning och manlig dominans. Chamallas skriver avslutningsvis för att markera vikten av att hänsyn tas till maktrelationer:

“The feminists’ twin focus on freedom and equality means that no one legal stance - interventionist or noninterventionist - can ever be presumptively correct without careful analysis of the power relationships at play in a particular regulatory context.”³²

3.2 Argument för och emot surrogatmödraskap

Debatten om surrogatmödraskap är svår att undgå. Filosofer, jurister och andra opinionsbildare debatterar ständigt om huruvida det ska tillåtas eller förbjudas. När det kommer till detta kontroversiella ämne verkar debatten stå mellan olika liberalistiska, feministiska och egalitära argument. Liberalister är liksom i fallet

³⁰ Ibid, s. 836.

³¹ Ibid, s. 841-842.

³² Ibid, s. 862.

prostitution ofta positiva till legalisering medan feminister fokuserar på jämlikhet samt synen på kvinnan och barnet. På dessa grunder drar feminister ofta slutsatsen att surrogatmödraskap inte bör legaliseras. I denna del ska olika argument både för och emot surrogatmödraskap lyftas fram och diskuteras.

I debatten återfinns det liberalistiska argumentet om frihet. Filosofen Kutte Jönsson utgår i sin avhandling *Det förbjudna mödraskapet* från ett liberalistiskt perspektiv. Han argumenterar för att surrogatmödraskap moraliskt kan rättfärdigas och på den grunden bör det tillåtas. I avhandlingen utgår Jönsson från *premissen om att det finns en hävdvunnen rättighet att göra vad man vill med den egna kroppen utifrån egenintresse*.³³ Denna premiss är av klar liberalistisk karaktär. Jönsson visar även att det går att försvara surrogatmödraskap med hjälp av John Stuart Mills autonomiargument som innebär att det är fel att hindra individens fria vilja att samtycka om det inte innebär skada för en tredje part.³⁴ När Mills argument appliceras på surrogatmödraskap konstaterar Jönsson att surrogatmödraskap bör tillåtas om tre villkor är uppfyllda. För det första ska det ske på frivilliga grunder, för det andra ska avtalet skett mellan vuxna, välinformerade och beslutskompetenta människor och sist men inte minst så får barnet inte komma till skada av arrangemanget.³⁵ Samtidigt som friheten att samtycka till vad som behagas låter lockande så menar vissa att det liberalistiska argumentet om frihet innebär att ingenting kan förbjudas.³⁶ Dras de liberalistiska argumenten till sin spets och låter man den fria viljan att samtycka stå högst upp i "rankinglistan" över rättigheter så blir det svårt att legitimera inskränkningar om det inte finns ett samtycke till det.

Då liberalister hävdar att surrogatmödraskap är ett arbete som vilket annat som helst hävdar feminister att denna typ av argumentation bygger på en tes om att kvinnan och barnet hon bär på inte hänger ihop.³⁷ Om det hävdas att kvinnan och barnet inte hänger ihop så kan det ses som en del av den patriarkala synen på att kvinnan är en behållare för barnet. Detta ämne för oss naturligt in på frågan huruvida

³³ Jönsson, s. 31.

³⁴ Ibid, s. 32.

³⁵ Ibid, s. 97.

³⁶ Prokopijevic, *Surrogate Motherhood*, s. 169-181.

³⁷ Ekis Ekman, s. 143-144.

surrogatmödraskap är en fråga om tjänstearbete eller produktionsarbete? Journalisten och författaren Kajsa Ekis Ekman skriver såhär:

”Varan i surrogatmödraskapet är ytterst påtaglig – den är en nyfödd bebis. Om graviditet ska vara som att arbeta på fabrik, då är ju barnet att likställa med en bil eller mobiltelefon. Kvinnan bär ett barn, föder det och lämnar över det. I samma ögonblick hon levererar barnet får hon betalt. Det första man undrar är ju: Varför skulle detta inte vara människohandel?”³⁸

De som anser att surrogatmödraskap bör legaliseras kan naturligtvis inte anse att det är en form av produktionsarbete eftersom varan som skapas då är ett barn. Handel med barn eller människor är inte lagligt. För att komma runt problematiken med människohandel är det vissa som hävdar att surrogatmödraskap är att likna vid en tjänst.³⁹ Låt oss anta att det är möjligt att hyra enbart en livmoder. Skulle ett barn då bli till? Nej, förmodligen inte. För att ett barn ska bli till krävs så mycket mer än bara en livmoder än så länge. Det krävs en hel kvinnas kropp. Det blod som går genom barnet och som är essentiellt för reproduktionsprocessen är kvinnans. Att enbart hyra en livmoder i syfte att skapa ett barn är alltså idag omöjligt, man måste hyra en hel kvinna. Liberalister skulle förmodligen svara att man vid andra arbeten också köper eller hyr någons tid för att utföra arbetet. Om det sker på frivillig grund och ingen tar skada av det så bör kvinnan själv få fatta ett beslut i frågan. Varför ska vissa förmågor hos människan inte vara ämnade för arbete? Är tankeförmågan bättre lämpad för anställning än reproduktionsförmågan? Liberalister menar att ingen skillnad bör göras så länge inte någon tar skada av arrangemanget.

Argumentet att se surrogatmödraskap som en tjänst någon betalar för kan ifrågasättas. Skillnaden mellan produkter och tjänster är att produkter är av materiell karaktär och tjänster är av en immateriell karaktär. I detta fall så är det ett barn som det handlas med och barnet är av uppenbar materiell karaktär. Skulle barnet bli köpt innebär det att det utgör någon annans egendom och detta skulle kunna liknas vid ett slavförhållande. Slaveri är förbjudet och människohandel är förbjudet i olika

³⁸ Ibid, s. 148.

³⁹ Se t.ex. Jönsson, s. 147 och Prokopijevic, s. 170.

människorättsdokument.⁴⁰ Vidare kan sägas att frågan ”vad betalar man för?” inte får glömmas bort. I det hänseendet hade det varit väldigt intressant att få ett svar från någon som anser att arbetet faller under tjänstesektorn. Det är önskan att få ett barn som är drivkraften bakom anlitaandet av en surrogatmoder och det är även det köparna betalar för; att få ett barn. Hade beställarna betalat för att enbart hyra en livmoder, så hade inget barn blivit till.⁴¹ Jönsson hävdar att det inte är fråga om barnhandel och argumenterar såhär:

”... eftersom barnet inte fanns när transaktionen förseglades. Någon barnhandel är det alltså inte fråga om.”⁴²

Som replik på detta argument skriver Ekis Ekman såhär:

”Med samma logik skulle inget som kunde beställas i förväg – en tårta från konditoriet, en tavla av en konstnär, en måltid på restaurang – vara handel, eftersom inget av detta fanns när man beställde det. På så sätt går det också att argumentera för att människohandel inte existerar, eftersom man inte får äga människor.”⁴³

Ett sätt att komma åt problematiken kring barnhandel är att tillåta altruistiskt surrogatmodraskap. Detta är en lösning som bland annat England valt att använda sig av. Visserligen går det då inte längre att hävda att förfarandet utgör barnhandel men det har visat sig i England att ”betalning” kan ske på andra sätt än med pengar, till exempel är det lagligt att ta betalt för utläggerna kvinnan har under graviditeten. Under denna kategori kan hyra, mat och en ny klädgarderob bli aktuellt. Ekis Ekman anser att de olika formerna av surrogatmodraskap är olika grader på samma skala, precis som i prostitutionsfallet.⁴⁴ Vidare anser Ekis Ekman att det inte bör göras någon skillnad mellan de olika formerna eftersom de båda bidrar till synen på kvinnan som behållare. Hon uttrycker sig såhär:

⁴⁰ Se t.ex. Universal Declaration of Human Rights artikel 4, International Covenant on Civil and Political Rights artikel 8 och Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna artikel 4.

⁴¹ Rae, *The Ethics of Commercial Surrogate Motherhood. Brave New Families?*

⁴² Jönsson, s. 221.

⁴³ Ekis Ekman, s. 150.

⁴⁴ Ibid, s. 163-165.

”Jag anser att uppdelningen altruistiskt/kommersiellt surrogatmödraskap är ohederlig. Den innebär ingen skillnad i sak. Det som sker är i grunden detsamma: kvinnan reduceras till en behållare. Det altruistiska surrogatmödraskapet funktionaliserar moderskapet, även om det inte kommersialiserar det.”⁴⁵

Det är inte bara Ekis Ekman som anser att en uppdelning mellan altruistiskt och kommersiellt inte vore önskvärt. Professor Martha A. Field menar att uppdelningen kommer att leda till ett skevt utfall rent juridiskt. Field lägger stort fokus på huruvida surrogatmodern ska kunna ångra sig under graviditeten eller inte. Field resonerar såhär:

”Making only paid surrogacy illegal would, however, lead to an odd result if unpaid surrogacy contracts were enforceable: those few surrogates who actually agreed to perform without compensation would be the most vulnerable to losing their child if they changed their mind.”⁴⁶

Eftersom det lagliga kontraktet är det som utförs utan betalning kommer detta kontrakt att vara giltigt och verkställbart. Med ett verkställbart kontrakt skulle beställarna kunna kräva sin rätt till det barn surrogatmodern bär på. Om kontraktet skulle innehålla en betalning så skulle detta kontrakt inte vara lagligt eller verkställbart och därför skulle surrogatmodern kunna ångra sig och behålla det barn hon bär på. Field konstaterar helt enkelt att samma situation kommer att bedömas på olika sätt om det finns en betalning inblandat eller inte. Field driver därför tesen att både altruistiskt och kommersiellt surrogatmödraskap bör vara lagligt men att kontrakten bör vara överkällbara så att surrogatmoderns rätt att både ångra sig eller välja att göra abort garanteras.⁴⁷ Beställarna får då ett större riskmoment och det skulle kunna förekomma kvinnor som utnyttjar detta system. Jönsson diskuterar också ämnet altruism i sin avhandling. Han menar i detta avseende att altruism är en kvinnofälla. Vidare menar han att det kan vara negativt för kvinnor om de förväntas

⁴⁵ Ibid, s. 165.

⁴⁶ Field, *Surrogate Motherhood*, s. 23.

⁴⁷ Ibid, s. 75-152.

att handla altruistiskt och att detta kan ses som en form av uppmuntran till klar utnyttjning av kvinnor. Jönssons starkaste skäl mot altruismen är att kvinnors privatekonomiska intressen inte erkänns. Typiska ”kvinnoarbeten” har genom tiderna varit lågt avlönade och Jönsson menar att surrogatmödraskap inte bör utsättas för detta historiska fenomen.⁴⁸

Ett annat vanligt argument i debatten handlar om huruvida surrogatmödraskap kan anses vara exploaterande för de kvinnor som är inblandade. Jönsson driver tesen att surrogatmödraskap inte i sig är exploaterande men han förnekar inte att omständigheterna runt omkring skulle kunna vara exploaterande för kvinnorna.⁴⁹ I Jönssons definition av begreppet exploatering finns två klausuler inbakade, nämligen tvångsklausulen och okunnighetsklausulen.⁵⁰ Dessa går att likna vid rättsregler om rättshandlingars ogiltighet, avtalslagen 29 § och 31 §. Självklart ska inte ett kontrakt någon skrivit under bli gällande om det skett under tvång eller en klar utnyttjning av den andra partens okunnighet. Konsekvensen av ett sådant avtal brukar bli att vardera part lämnar åter det som mottagits, men i detta fall blir det svårt eftersom det är en graviditet och ett barn det handlar om. Att enbart se surrogatmödraskap som ett kontrakt som ska behandlas på samma sätt som andra avtal kan bli problematiskt eftersom ”produkten” är ett barn.

Likaväl som kvinnor kan exploateras i relationen till köparen så menar Jönsson att kvinnan kan ha ett övertag gentemot köparna eftersom de längtar efter ett barn och behöver hennes hjälp. Hur man än vrider och vänder på vem som utnyttjar vem och på vilket sätt detta sker så menar Jönsson att ett förbud till att själv välja att förbättra sin levnadsstandard utgör paternalism.⁵¹ Det finns en annan aspekt när det kommer till exploatering och den handlar om när köpen sker över nationella gränser. Ekis Ekman skriver såhär:

”Hur rättfärdiga en situation där jordens rika använder sig av jordens fattiga som avelsdjur, sprutar dem fulla med hormoner, tar barnen ifrån

⁴⁸ Jönsson, s. 197-202.

⁴⁹ Ibid, s. 125-126.

⁵⁰ Ibid, s. 148.

⁵¹ Ibid, s. 128-137.

dem och lämnar småpengar i utbyte?”⁵²

Ekis Ekman belyser här en klassfråga som inte är helt utan betydelse men samtidigt så skulle man då kunna hävda att alla tjänster eller produkter som produceras billigare i ett annat land utgör exploatering. En annan faktor som inte får glömmas bort är att lönesättning oftast är baserad på det land som lönen utgår ifrån. Exempelvis kan man i Indien få väldigt mycket mer för 100 kr än vad man får i Sverige. Dock kan poängteras att det finns konsekvenser av surrogatindustrin som är kopplade till just nationella gränser och exploatering. FN organet United Nations Development Programme (UNDP) har redogjort för att det finns kvinnor som blir trafikerade över nationella gränser i syfte att bli surrogatmödrar.⁵³

Jämställdhet är ett annat argument som återfinns i debatten. Etikprofessorn Debra Satz tycker att det främsta argumentet mot surrogatmödraskap är just jämställdhet. Satz beskriver sin argumentation på detta vis:

”My criticism of contract pregnancy centers on the hypothesis that in our society such contracts will turn women's labor into something that is used and controlled by others and will reinforce gender stereotypes that have been used to justify the unequal treatment of women.”⁵⁴

Satz menar precis som Chamallas att det är något som är fel och problematiskt i det samhälle som vi lever i. I och med detta ställningstagande blir det svårt för Satz att förneka surrogatmödraskap i ett samhälle som inte har en historia av kvinnlig underordning eller problem med jämställdhet.

Satz menar att surrogatmödraskap bidrar till ojämlikhet på tre sätt. Först och främst så innebär surrogatmödraskap att andra får ökad kontroll över en kvinnas kropp och sexualitet. Kvinnans levnadssätt måste genom kontrakt kontrolleras för att maximera chansen att få ett friskt barn. Denna kontroll förstärker en lång historia av ojämlik

⁵² Ekis Ekman, s. 153.

⁵³ UNDP Newsroom, South East Asia's first <womens court> on trafficking and hiv, Bali 4/8- 2009. Hämtat från: <http://content.undp.org/go/newsroom/updates/hiv-www-news/south-east-asias-first-womens-court-on-trafficking-and-hiv-.en> .

⁵⁴ Satz, *Markets in Women's Reproductive Labor*, s. 123-124.

behandling av kvinnor.⁵⁵ Dock kan kontroll av arbetstagare ske i många olika former. Andra arbeten innebär också inskränkning av arbetstagarens frihet och detta regleras genom ett kontrakt som är frivilligt att underteckna. En fotomodell använder sin kropp för att få arbeten och väl känt är att deras utseende och kost kontrolleras av agenturer och köpare. Dock det är frivilligt att arbeta som fotomodell och de krav som ställs är en del av det jobb man valt.

För det andra så menar Satz att surrogatmödraskap förstärker kvinnans ”riktiga” roll, nämligen som barnaföderska. Även samhällets syn på kvinnan som barnaföderska förstärks. Detta bidrar till kvinnlig underordning och Satz menar att det därför finns anti-diskrimineringsgrund för att förbjuda surrogatmödraskap.⁵⁶

Avslutningsvis menar Satz att det finns en risk för att surrogatmödraskap leder till synen om att det endast är genetik som speglar moderskap eller faderskap. I och med detta så definieras kvinnors bidragande till reproduktionen i förhållande till mäns, därmed läggs ingen vikt vid själva graviditeten utan bara vid genetiken. Återigen ska kvinnan definieras utifrån egenskaper som tillskrivits det manliga.⁵⁷ Ekis Ekman är inne på samma spår vad gäller moderskap. Hon anser att själva graviditeten är att utöva socialt moderskap och om hänsyn inte tas till kvinnans graviditet som en del av föräldraskapet så reduceras hon till att bara betraktas som en behållare, en kroppslig funktion som förväntas att inte känna någonting för det barn hon föder fram.⁵⁸ Ekis Ekman gör även en liknelse till prostitution angående denna abstraktionsprocess:

”Precis som sexet är oskiljaktigt från människan, är fostret oskiljaktigt från kvinnan under graviditeten.”⁵⁹

Det Ekis Ekman menar med detta är att man inte kan dekonstruera detta fenomen i praktiken och därför måste filosoferna göra det i teorin istället. De som förespråkar skiljaktigheten från modern menar att fostret inte egentligen hör samman med surrogatmodern och att fostret är en egen individ, fristående från kvinnan som bär det. Ekis Ekman anser att det inte ser ut såhär i praktiken och att det därför inte kan pratas

⁵⁵ Ibid, s. 124-128.

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Ekis Ekman, s. 160-161.

⁵⁹ Ibid.

om surrogatmödraskap på det sättet. Ekis Ekman poängterar även att idén om att skilja foster från modern har grunden i en patriarkal idé som använts för att kontrollera kvinnors beteende genom alla tider.⁶⁰ I surrogatförfarandet är det av stor vikt att kunna kontrollera kvinnan eftersom det kan uppstå problem om hon till exempel ångrar sig eller kräver mer pengar. På den grunden är det viktigt att kontraktet ska kunna användas som en kontroll av kvinnan för att det tänkta utfallet verkligen ska bli av. Dock ska här poängteras att surrogatmodern kanske är medveten om att uppbrottet med barnet blir slitsamt och emotionellt men att det är en konsekvens som hon är villig att ta för att hjälpa någon att få barn och/eller få betalt för det.

I kontrast till den typ av jämställdhetsargumentation som Satz och Ekis Ekman för ska Jönssons argument om jämlikhet lyftas fram för att belysa att olika synsätt kan finnas. Jönsson menar att kvinnors val att bli surrogatmödrar måste respekteras.⁶¹ Jönsson menar vidare att surrogatmödraskap kan bryta vissa könsstereotypiseringar och ideal. På samma sätt som det finns kvinnoroller så finns det mansroller och idag är det vanliga att kvinnor träder in på klassiska manliga fält. Genom att förändra eller utmana den klassiska kvinnliga rollen kan kvinnlig underordning bekämpas.⁶² Jönsson påpekar att om kvinnor får lov att ta betalt för sådant som annars anses tillhöra den kvinnliga rollen så är detta ett steg bort från det traditionella tänkandet och ett steg närmare frigörelse, eller emancipation som han uttrycker det.⁶³

3.3 Sammanfattning av den teoretiska ansatsen

Hittills har argumentationen angående både prostitution och surrogatmödraskap tagits upp. I debatten om prostitution har det visat sig att de centrala argumenten för en legalisering är olika liberalistiska argument. Det kan röra sig om frihet till sin kropp, till arbete och självbestämmanderätt så länge det inte skadar någon annan. I den liberalistiska argumentationen ligger fokus oftast på att prostitution inte är intrinsiskt fel eftersom överenskommelsen är frivillig. Den andra sidan i debatten presenterar olika typer av feministiska och egalitära argument. Den feministiska argumentationen

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Jönsson, s. 170.

⁶² Ibid, s. 188.

⁶³ Ibid, s. 222-223.

bygger på att samhällsstrukturen är skev och att det på den grunden inte går att legalisera prostitution. Fokus läggs på jämlikhet och historisk manlig dominans ses som ett stort problem.

Debatten om surrogatmödraskap hamnar också till stor del mellan olika liberalistiska och feministiska argument. De som är för surrogatmödraskap och gärna ser att det är lagligt står oftast bakom de liberalistiska argumenten. Rätten till sin egen kropp och självbestämmande prioriteras. Även friheten att välja arbete utan inblandning från andra värderas högt. När arbetsargumentet tas upp är inte den andra sidan av debatten sen med att svara att det kan utgöra barnhandel eftersom produkten som produceras och säljs faktiskt är ett barn. Men likaväl som det kan utgöra produktionsarbete skulle man kunna se det som ett tjänstearbete. Det starkaste och mest centrala argument som förs fram av den feministiska sidan är jämställdhet. Att ta kontroll över en annan människas kropp blir en förstärkning av en historiskt lång ojämlik behandling av kvinnor. Vidare menar till exempel Satz att kvinnor kommer att definieras utifrån mäns bidragande till reproduktionen genom att all vikt läggs vid den genetiska kopplingen och ingen vikt läggs vid graviditeten som sådan. Att kvinnan definieras utifrån manliga egenskaper är inte något nytt fenomen, men så viktigt att inte glömma bort. Slutligen, det har lyfts fram att surrogatmödraskap inte i sig behöver vara exploaterande men beroende på omständigheter runt omkring förfarandet så kan det bli exploaterande för kvinnorna. Samma sak skulle kunna hävdas gällande prostitution, att det inte intrinsiskt är exploaterande men på grund utav omständigheterna kan bli. Dessa omständigheter är något lagstiftaren väljer att lägga vikt vid gällande prostitution medan det inte ens diskuterats gällande surrogatmödraskap.

4 Tillvägagångssätt och material

I denna undersökning ska metoden argumentationsanalys tillämpas. En argumentationsanalys bygger på att argument identifieras och därefter analyseras. Eftersom metoden kräver en del tolkning kan en viss grad av subjektivitet förekomma eftersom tolkningen skulle kunna bli annorlunda beroende på vem som gjort analysen.

Subjektiviteten är den största nackdelen med denna metod.⁶⁴ I denna studie kommer fokus att läggas på lagstiftarens argumentation. Kandidatuppsatsen är inte ämnad att vara normativ utan snarare en analys utav lagstiftarens argumentation och beslut. Genom att ha ett noggrant fotnotsystem kan läsaren gå in och kontrollera de tolkningar som gjorts. Att vara noggrann vad gäller hänvisningar anser jag är en av de viktigaste åtgärder som finns när det kommer till att försöka motverka subjektiviteten. Vidare återfinns i uppsatsen många citat, vilket är ett aktivt val av mig. Citaten återges på originalspråk eftersom den ursprungliga betydelsen kan förvrängas något vid översättning. Att som läsare kunna följa med i vad som faktiskt står i materialet minskar risken för feltolkning.

Det material som används i den teoretiska ansatsen består främst utav vetenskapliga artiklar och böcker. Det finns i detta material en strävan efter att försöka övertyga om att de argument som presenteras är hållbara och korrekta. Materialet är till den största delen av normativ karaktär och har därför ansetts vara användbart till den teoretiska ansatsen. Utifrån det material som presenterats och diskuterats ovan i den teoretiska ansatsen kan konstateras att det finns tre återkommande begrepp och dessa är: jämlikhet, frihet och exploatering. Begreppen återfinns både i debatten om prostitution och i debatten om surrogatmödraskap. Utifrån det spänningsförhållande som finns mellan de liberalistiska och feministiska infallsvinklarna avseende dessa tre begrepp kommer en analys av hur lagstiftaren ställer sig i frågan om både prostitution och surrogatmödraskap göras. Därefter kommer resultatet att presenteras och det följs utav en resultatdiskussion. Det material som används i analysdelen är olika typer av dokument. Främst rör det sig om lagtext och propositioner då argument från lagstiftningsprocessen ska tas fram och analyseras.

5 Analys

I detta kapitel ska lagstiftarens argument tas upp och analyseras. I den teoretiska ansatsen togs olika synsätt upp angående de båda frågorna, prostitution och surrogatmödraskap. Olika liberalistiska argument stod mot olika feministiska sådana.

⁶⁴ Björnsson, *Argumentationsanalys*, s. 8-15.

Det är nu intressant att undersöka vad regeringen i sina förarbeten och lagstiftaren i den konkreta lagtexten lägger störst vikt vid och vilka teman som prioriteras.

5.1 Lagstiftaren om prostitution

Som första land i världen valde Sverige den 1 januari år 1999 att kriminalisera köp men inte försäljning av sexuell tjänst genom lag 1998:408 om förbud mot köp av sexuella tjänster. Förslaget var en del av Kvinnofridspropositionen (prop. 1997/98:55). Det har funnits tidigare utredningar och propositioner, vilka dock inte fått stor genomslagskraft.⁶⁵ Lag 1998:408 om förbud mot köp av sexuella tjänster upphävdes och ersattes av lag 2005:90 som bakades in i Brottsbalkens sjätte kapitel. Straffet var då högst sex månaders fängelse för köp av tillfällig sexuell förbindelse. Lag 2005:90 ersattes av lag 2011:517 som återfinns i Brottsbalken 6 kapitlet 11 § och brukar refereras till som ”sexköpslagen”. Skillnaden är att straffet har skärpts. Numera är maxstraffet ett års fängelse. Lagtexten lyder såhär:

”Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning, döms för köp av sexuell tjänst till böter eller fängelse i högst ett år.

Vad som sägs i första stycket gäller även om ersättning har utlovats eller getts av någon annan.”⁶⁶

Vad är orsaken till att Sverige har denna typ av kriminalisering? För att ta reda på det måste en tillbakablick i tiden ske för att undersöka hur regeringens/riksdagens argumentation har utvecklats och vilka teman de lägger störst vikt vid. Som ovan nämnts var det Kvinnofridspropositionen som lade grunden för den lag som kom att kriminalisera köp av sexuell tjänst. Kvinnofridspropositionen lade fram förslaget att enbart köparen skulle kunna straffas med motiveringen att:

”Även regeringen gör den bedömningen att även om prostitutionen som sådan inte är en önskvärd samhällsföreteelse så är det inte är rimligt att också kriminalisera den som, åtminstone i flertalet fall, är den svagare parten som utnyttjas av andra som vill tillfredsställa sin egen sexualdrift.

⁶⁵ Se t.ex. SOU 1981:71 *Prostitutionen i Sverige. Bakgrund och åtgärder*, SOU 1995:15 *Könshandeln*.

⁶⁶ Lag 2011:517 (hittas i Brottsbalken 6 kapitlet 11 §).

Det är också viktigt för att motivera de prostituerade att söka hjälp för att komma bort från prostitutionen, att de inte känner att de riskerar någon form av påföljd för att de varit verksamma som prostituerade.”⁶⁷

Att göra bedömningen att prostitution inte är önskvärt men samtidigt inte kriminalisera de som erbjuder själva tjänsten kan tyckas vara motsägelsefullt. Motiveringen i Kvinnofridspropositionen tyder på en form av skyddslagstiftning för de prostituerades del och ingen hänsyn tas till att den prostituerade själv kanske valt att sälja sexuella tjänster. Huvudargumentationen för kriminalisering lyder såhär:

”Det råder emellertid ingen tvekan om att prostitutionen *medför allvarliga skador både för de enskilda och samhället*. Omkring de prostituerade förekommer i regel en *omfattande kriminalitet* av olika slag som t.ex. narkotikahandel, koppleriverksamhet, misshandel m.m. De prostituerade har också i allmänhet en *mycket svår social situation*. Det är därför en viktig samhällsangelägenhet att prostitutionen bekämpas. Även om det kan anföras argument mot att kriminalisera köp av sexuella tjänster anser regeringen ändå att argumenten för en kriminalisering väger så tungt att det är rimligt att nu införa ett förbud mot köp av tillfälliga sexuella förbindelser. *Därigenom markeras samhällets inställning i denna fråga.*”⁶⁸ (författarens kursivering)

Fokus läggs således vid skador för enskilda och samhället, kriminalitet kopplad till prostitutionen samt bekämpandet av den svåra sociala situationen de prostituerade lever i. Det påpekas även att det är viktigt att markera samhällets inställning. Under propositionens fjärde kapitel (”Allmänna utgångspunkter”) skriver även regeringen att det råder obalans i maktförhållandet mellan män och kvinnor på många områden och att det våld män riktar mot kvinnor ofta har grunden i en föreställning om mäns överordning och kvinnors underordning.⁶⁹ Att frågan om mäns våld mot kvinnor och prostitution kan vara besläktade med varandra förklarar regeringen på detta vis:

”Både Kvinnovåldskommissionen och Prostitutionsutredningen tar

⁶⁷ Prop. 1997/98:55 *Kvinnofrid*, s. 104.

⁶⁸ *Ibid.*

⁶⁹ *Ibid.*, s. 20-21.

således upp frågor som till stor del berör förhållanden mellan kvinnor och män, förhållanden som har betydelse för jämställdhet, såväl i det enskilda fallet som i samhället i stort. På detta sätt kan frågorna sägas vara besläktade med varandra. Mäns våld mot kvinnor är inte förenligt med strävandena mot ett jämställt samhälle och måste bekämpas på alla sätt.”⁷⁰

Jämställdhet är alltså ett tema som regeringen har valt att lägga vikt vid under tidigare utredning, både när det kommer till mäns våld mot kvinnor och vad gäller prostitution. Eftersom prostitution är kriminaliserat måste lagstiftaren ansett att kriminalisering är ett led i strävandena mot ett jämställt samhälle. Grunden för ett jämställt samhälle beskriver regeringen såhär:

”Enligt regeringens uppfattning utgör relationer mellan självständiga kvinnor och män som präglas av ömsesidig respekt, hänsyn och tolerans själva grunden för ett jämställt samhälle. Detta gäller såväl i hemmet som på gator och torg och på arbetsplatsen. I ett sådant samhälle har kvinnor och män också lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter. Det är statsmakternas uppgift att söka förhindra företeelser som strider mot dessa grundläggande värderingar.”⁷¹

De grundläggande värderingarna är således respekt, hänsyn och tolerans. Trots att en kvinna själv kan välja att prostituera sig och kanske till och med må bra av detta menar regeringen att hennes kunder kommer att begå ett brott när de köper tjänsten av henne. Eftersom regeringen skriver att de flesta prostituerade lever i en allmänt svår social situation (se ovan) väljer regeringen att ställa sig på massans sida och inte ta hänsyn till de som av fri vilja hade velat prostituera sig. Visserligen finns det inget uttryckligt förbud mot att prostituera sig i Sverige, det finns till och med de som sökt och fått beviljat F-skattsedel för sin verksamhet⁷², men i och med att kundernas handling kriminaliserats blir situationen att försörja sig på prostitution försvårad. Genom en kriminalisering visar lagstiftaren sin inställning till prostitution och även det kan bidra

⁷⁰ Ibid, s. 22.

⁷¹ Ibid.

⁷² Roshina Sambo beviljades av Skatteverket i Varberg F-skattsedel för sin verksamhet som i huvudsak innebär prostitution. <http://www.expressen.se/nyheter/kritik-mot-f-skattsedel-till-prostituerad/>.

till en försvårad situation för de prostituerade försörjning. Att de prostituerade lever i en svår social situation i Sverige kan ju bero på att det inte är lagligt med sexköp och att de prostituerade därför tvingas in i en svart marknad. Köparna av sexuella tjänster begår i Sverige ett brott och vill antagligen därför inte skylda med det. Därför blir det svårt för de prostituerade att ha ett företag på "vita" grunder. Om inte förfarandet är accepterat av samhället, hur kan de prostituerade då bli accepterade? Det är i denna debatt och argumentation som Ericssons ståndpunkt angående "sound prostitution" kommer in i bilden. Om samhället inte möjliggör för de prostituerade och skyddar deras rättigheter samt ändrar uppfattning om "yrket" så kommer inte prostitutionsverksamheten att fungera på ett bra sätt. Förutom de enskilda kvinnornas ställning tar även regeringen hänsyn till den internationella aspekten av prostitution. De resonerar såhär:

"Handeln med sexuella tjänster har under de senaste årtiondena utvecklats mot en internationell industri. Även om utredningen gjort den beräkningen (år 1994) att prostitutionen i Sverige är liten i jämförelse med andra europeiska länder, finns enligt olika uppgifter från bl.a. prostitutionsgrupperna, tecken på att denna s.k. internationella sexindustri ökar även i Sverige. Att Sverige tar detta steg är därför en viktig markering gentemot andra länder för att visa vår inställning i denna fråga."⁷³

I och med detta ställningstagande visar regeringen att det är viktigt att fatta beslut som kan visa Sveriges inställning och markera att prostitution är något som bör bekämpas, både på nationell och internationell nivå. Vidare menar regeringen att en kriminalisering av köpet kan bidra till att verksamheter väljer att inte etablera sig i Sverige. På grund utav minskad etablering av verksamhet på svenskt territorium menar regeringen att annan kriminalitet som brukar medfölja kommer att bekämpas. Regeringen syftar bland annat på narkotikabrott och ekonomiska brott. Inom ramarna för prostitutionsindustrin sker handel med kvinnor. Regeringen anser även att handel med kvinnor bör bekämpas och att kriminalisering av sexköp bidrar till detta.⁷⁴

Alla dessa skäl som regeringen anför är inte att förringa, men de är främst inriktade på

⁷³ Prop. 1997/98:55 s. 105.

⁷⁴ Ibid, s. 51,105.

de fall där prostitution är skadligt för kvinnor. Kanske är det så att prostitution skulle fungera om kvinnorna fick ett ökat skyddsnät och så kallad ”sound prostitution” som Ericsson förespråkar. Det finns i Sverige inte en historia av ”sound prostitution” och detta är heller inte något regeringen valt att lägga vikt vid. Istället ska fokus ligga på att bekämpa prostitution. Synen på prostitution och prostituerade ser annorlunda ut i till exempel Holland och lagstiftaren har där kommit fram till helt andra slutsatser än vad den svenska lagstiftaren gjort eftersom prostitution där har varit lagligt sedan år 1999. Tongången i propositionen är att de allra flesta prostituerade i Sverige är offer och på något sätt utnyttjade av antingen en hallick eller samhället. Regeringen vill bekämpa exploatering av kvinnor och på så sätt även stävja annan kriminalitet i syfte att uppnå jämlikhet. Det har kartlagts att de flesta prostituerade lever i en svår social situation och därför bortprioriteras de som frivilligt hade önskat livnära sig på försäljning av sexuella tjänster. Är det så att de prostituerade lever i en svår social situation i Holland eller har de fler möjligheter och en tryggare vardag? Det är viktigt att inte glömma bort det faktum att de prostituerade i Sveriges situation är präglad av att verksamheten inte är accepterad i landet samt att köparna begår ett brott, vilket också försvårar verksamheten.

Regeringen beslutade år 2008 att tillsätta en utredning som skulle göra en utvärdering av sexköpslagen och detta arbete resulterade i betänkandet *Förbud mot köp av sexuell tjänst. En utvärdering 1999-2008* (SOU 2010:49).⁷⁵ Den utredningen kom fram till att sexköpslagen bidragit till en halvering av gatuprostitutionen men att det skett en ökning av antalet utländska kvinnor i gatuprostitutionen. Utredningen konstaterade vidare att internet blivit en ny arena för prostitutionsverksamhet och att ungdomar är de som exponeras mest via internet. Exponeringen av unga på internet har ökat oavsett sexköpslagen. Vidare kan utredningen konstatera att det inte skett någon total ökning av prostitution i Sverige efter förbudet och att förbudet motverkat etablering av den organiserade kriminella verksamheten.⁷⁶ Enligt denna utredning verkar det svenska förbudet mot köp av sexuell tjänst fungera utmärkt. Dock ska poängteras att tongången i utvärderingen är att prostitution är något som ska bekämpas och därför har ingen vikt lagts vid de som av fri vilja hade velat att marknaden legaliserades.

⁷⁵ SOU 2010:49 *Förbud mot köp av sexuell tjänst. En utvärdering 1999-2008*. s. 3-4.

⁷⁶ Ibid. s. 13-20.

5.2 Lagstiftaren om surrogatmödraskap

Det finns i Sverige ingen lagstiftning som uttryckligen förbjuder surrogatmödraskap men genom villkor som sätts upp i andra lagar hindras förfarandet. Idag regleras både insemination och befruktning utanför kroppen i kapitel 6 respektive 7 i lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. Lagen föreskriver:

6 kap 1 §: ”Insemination får utföras endast om kvinnan är gift eller sambo. För inseminationen krävs skriftligt samtycke av maken eller sambon. Det som i detta kapitel sägs om make gäller också registrerad partner.”⁷⁷

7 kap 3 §: ”Ett befruktat ägg får föras in i en kvinnas kropp endast om kvinnan är gift eller sambo och maken eller sambon skriftligen samtyckt till detta. Om ägget inte är kvinnans eget, skall ägget ha befruktats av makens eller sambons spermier.”⁷⁸

Innan denna lag trädde ikraft var områdena reglerade i olika lagar. Syftet med den nya lagen var att samla lagar som hade koppling till varandra för att göra rättsområdet lättare att överskåda.⁷⁹ Dock kan sägas att eftersom syftet främst var att sammanföra de olika områdena finns inte mycket argumentation i propositionen angående varför lagens innehåll ser ut som det gör. För att ta reda på detta är det de föregående lagarnas propositioner som måste undersökas. Lag (1984:1140) om insemination (numera upphävd) utarbetades efter regeringens proposition 1884/85:2 *om artificiella inseminationer*. Lag (1988:711) om befruktning utanför kroppen (numera upphävd) utarbetades efter regeringens proposition 1987/88:160 *om befruktning utanför kroppen* som i sin tur utarbetades efter en utredning som presenterade ett betänkande från år 1985 vid namn *Barn genom befruktning utanför kroppen m.m.* (SOU 1985:5).

Insemination kallas det förfarande när någon för in spermier i en kvinna på konstlad väg.⁸⁰ När det kommer till surrogatmödraskap används befruktning utanför kroppen, men insemination skulle teoretiskt också kunna användas i de fall där kvinnan donerar ett ägg (partiellt surrogatmödraskap). Framöver kommer fokus främst att ligga på

⁷⁷ Lag 2006:351 om genetisk integritet m.m. 6 kap 1 §.

⁷⁸ Ibid, 7 kap 3 §.

⁷⁹ Prop. 2005/06:64 *Genetisk integritet m.m.* s. 64-65.

⁸⁰ Prop. 1984/85:2 *Om artificiella inseminationer*, s. 1.

befruktning utanför kroppen, eftersom det idag är vanligast förekommande vid förfarandet. Metoden kallas in-virto-fertilisering (IVF) i medicinsk terminologi och för provrörsbefruktning i mer allmän terminologi.⁸¹ I den första utredningen som behandlade surrogatmödraskap, SOU 1985:5, föreskrivs att förfarandet strider mot gällande rättsgrundsatser. Dessa rättsgrundsatser är bland annat principen om att vederlag inte får ges vid adoption och principen om att varje enskild kvinna förfogar över sin kropp. Utredningen menar att det kan bli problem avseende den sistnämnda principen eftersom surrogatmodern kan ångra sig. Sker detta så måste det beställande paret rätta sig efter detta och då faller syftet med avtalet.⁸² Utredningen menar alltså ingen kan avtala bort sin grundläggande rättighet till sin kropp. Dock skulle förfarandet kunna vara tillåtet med förbehåll om en ångerrätt för surrogatmodern, så som Field argumenterar för. I propositionen om befruktning utanför kroppen tar regeringen fasta på dessa argument som förs fram av utredningen och skriver såhär:

”Förfarandet strider mot den grundläggande principen i fråga om adoptioner att vederlag inte får ha lämnats eller ha blivit utfäst.”⁸³

Att vederlag inte får ges eller utfästas vid adoption stadgas i Föräldrabalken 4 kap 6 § 2 st. Dock kan detta argument inte gälla det altruistiska surrogatmödraskapet. Skulle detta vara det enda argument för varför surrogatmödraskap inte ska vara lagligt är det inte hållbart eftersom det förekommer altruistiskt surrogatmödraskap och detta borde i så fall tillåtas, men det gör det inte. Dock skriver regeringen vidare på skälen mot surrogatmödraskap:

”Även i övrigt strider surrogatmoderskap enligt utredningen mot gällande rättsgrundsatser i Sverige. Sålunda är det en väsentlig förutsättning för att förfarandet skall kunna genomföras att någon annan än den gravida kvinnan själv skall ha bestämmanderätt över barnet redan på fosterstadiet.”⁸⁴

Här menar regeringen att någon annan har kontroll över barnet redan på ett tidigt stadium. I likhet med Satz argument angående ökad kontroll av surrogatmodern menar

⁸¹ Prop. 1987/88:160 om befruktning utanför kroppen s. 5-6.

⁸² SOU 1985:5 *Barn genom befruktning utanför kroppen*, s. 50.

⁸³ Prop. 1987/88:160 s. 14.

⁸⁴ Ibid.

regeringen att det är den gravida kvinnan som ska ha bestämmanderätt över det barn hon bär på. Regeringen lägger ingen vikt vid att kvinnor själva ska få välja att vara surrogatmödrar och ha detta som ett arbete. Snarare påpekas att hela förfarandet inte är etiskt försvarbart. Dock ska poängteras att regeringen i propositionen om befruktning utanför kroppen lägger vikt vid den naturliga livsprocessen och vill även förbjuda äggdonation. Detta påverkar naturligtvis regeringens ställningstagande i surrogatfrågan. I propositionen kan bland annat följande utläsas:

”Alla konstlade befruktningsmetoder innebär en manipulation med de mänskliga livsprocesserna. Frågan är hur långt det kan anses etiskt acceptabelt att påverka dessa livsprocesser. Ett etiskt ställningstagande till befruktning utanför kroppen måste grundas i den humanistiska synen på människan som en fri och ansvarig, skapande och social varelse. Ingen människa får behandlas enbart som ett medel utan varje individ har ett värde och är ett mål i sig själv.”⁸⁵

I detta citat visar regeringen att de lägger vikt vid den naturliga reproduktionsprocessen och att denna inte får äventyras i allt för stor grad. Intressant är även att tanken på att människor ska behandlas som mål och inte som medel tas upp av regeringen. Detta påstående liknar den inställning som Ekis Ekman har, nämligen att kvinnan reduceras till en behållare och graviditeten blir en funktion som är till för andra.⁸⁶ När surrogatmodern reduceras till en behållare så används hon som ett medel för någon annans mål. Dock skulle hela förfarandet inte vara möjligt utan surrogatmoderns frivilliga val att bli surrogatmoder. Därmed skulle kunna anses att surrogatmoderns motiv är målen i sig. Vidare skriver regeringen i propositionen att:

”Utredningen framhåller att metoden att flytta ägg från en kvinna till en annan i så hög grad har karaktär av en teknisk konstruktion för att lösa ett barnlöshetsproblem att den är ägnad att skada människosynen. Utredningen anser därför att denna form av befruktning inte är etiskt godtagbar.”⁸⁷

⁸⁵ Ibid, s. 8.

⁸⁶ Ekis Ekman, s. 165.

⁸⁷ Prop. 1987/88:160 s. 10.

Regeringen påpekar att de anser att det finns en skillnad mellan givarinsemination och äggdonation eftersom det senare är tekniskt komplicerat och därför finns ingen risk för en svart marknad om det förbjuds. Mot denna bakgrund lägger de fram förslaget om att befruktning utanför kroppen endast får ske med parets ägg och spermier.⁸⁸ Idag ser inte rättsläget ut på detta sätt utan äggdonation är accepterat, dock föreskrivs att om ägget inte tillhör kvinnan i paret så måste ägget befruktas med mannens spermier.⁸⁹ Det vill säga om varken kvinnans ägg eller mannens spermier är dugliga för reproduktion så har paret inget annat val än att adoptera. Låt oss anta att kvinnans ägg och mannens spermier är dugliga men att kvinnans livmoder på något sätt inte fungerar så att ägget inte kan fästa, då hade surrogatmödraskap varit ett alternativ för detta par, dock så är det inte lagligt i Sverige. Lagstiftningen bygger idag på att den ena föräldern måste vara barnets genetiska förälder. Reproduktionen bygger även på idén om att kvinnan i förhållandet måste bära fram barnet, graviditeten går inte att överlåta till någon annan. Därav är tre alternativ är möjliga:

1. Ägg från kvinnan och spermie från mannen
2. Ägg från kvinnan och spermiedonation
3. Spermie från mannen och äggdonation

Lagen (1988:711) om befruktning utanför kroppen hade från början lydelsen att både ägg och spermie måste komma från paret men genom en ändring som trädde ikraft den 1 januari år 2003 tilläts att antingen ägg eller spermie kunde doneras men dock inte båda två.⁹⁰ Frågan om både ägg och spermier kunde doneras besvarades av regeringen i propositionen om *behandling av ofrivillig barnlöshet* från år 2002 på detta vis:

”Regeringen anser i och för sig, i likhet med den kritik som framförts mot förslaget att inte tillåta befruktning utanför kroppen där varken ägg eller spermie kommer från de blivande föräldrarna, att det sociala föräldraskapet är viktigare än det genetiska. I likhet med Statens medicinsk- etiska råd anser regeringen dock att ett accepterande av en metod där inget genetiskt samband mellan föräldrar och barn finns kan ses som en alltför långtgående strävan att med tekniska insatser

⁸⁸ Ibid, s. 10-11.

⁸⁹ Se lag (2006:351) om genetisk integritet m.m. 7 kap 3 §.

⁹⁰ Prop. 2001/02:89 *Behandling av ofrivillig barnlöshet*, s. 1.

kompensera livets ofullkomlighet. När det handlar om att åstadkomma en graviditet där varken ägget eller spermien kommer från de blivande föräldrarna kan det finnas en risk för att ägg och spermier ses som objekt som är fritt tillgängliga för att skapa en människa. Ett sådant förfarande skulle bidra till att förstärka en teknifierad människosyn. Det bör därför inte tillåtas.”⁹¹

Denna argumentation kan tolkas som att regeringen anser att tekniken ska användas för att återskapa det som skulle kunna vara naturligt. Vissa modifikationer görs i det naturliga i och med tillåtandet av donationer, men då ingen av paret har genetisk koppling till barnet anser regeringen att tekniken inte längre bör användas. Intressant vore om regeringen hade gjort en annan bedömning i propositionen och tillåtit förfarandet. Det skulle då blivit oerhört likt surrogatmoderskap, enda skillnaden är att kvinnan som bär barnet också är barnets sociala moder⁹². Möjligen hade regeringen i så fall fått göra en annan bedömning av surrogatmoderskap. Nu är detta inte fallet. I och med att dessa ändringar togs upp för diskussion kunde inte frågan om surrogatmoderskap ignoreras. Regeringen skrev i samma proposition på detta vis såhär:

”Surrogatmoderskap kan medföra svåra problem. En kvinna som före graviditeten samtyckt till att ”låna ut” sin livmoder kan senare ändra uppfattning vilket kan medföra svåra konflikter mellan inblandade parter. I dessa konflikter blir barnet oundvikligen indraget.

Regeringen anser att surrogatmoderskap inte är etiskt försvarbart och att det därför inte skall tillåtas. Det kan inte anses förenligt med människovärdesprincipen att använda en annan kvinna som medel för att lösa det barnlösa paret problem. Inte heller ur barnets perspektiv är surrogatmoderskap önskvärt.”⁹³

Även i denna proposition tas människovärdesprincipen upp. Människovärdesprincipen brukar beskrivas som att alla människor har lika värde.

⁹¹ Ibid, s. 52.

⁹² Med social moder menas den moder som kommer att ha hand om, uppfostra och ha vårdnaden över barnet.

⁹³ Prop. 2001/02:89 s. 55.

Principen går att hitta i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna artikel 1. Där stadgas att alla människor är födda fria och lika i värde. I och med att regeringen tolkar att använda en människa som medel för någon annans mål inte är förenligt med människovärdesprincipen måste den anse att det finns en skillnad mellan surrogatmödraskap och andra arbeten. Vid "vanliga arbeten" arbetar människor för att uppnå egna eller andras mål och tydligen finns ingen skepsis mot detta från regeringens sida eftersom det är lagligt att arbeta på ett "vanligt arbete" i Sverige. Regeringen som utformade propositionen år 2002 kanske anser att skillnaden ligger i den kroppsliga närvaron vid surrogatmödraskap och vid den kontroll andra får över någon annans kropp. Men vad ska räknas som kontroll? En person som reser mycket i jobbet har ingen total rörelsefrihet utan företaget betalar för att denna person ska befinna sig på olika ställen på olika tidpunkter. Det anses även ytterst olämpligt att komma onykter till jobbet och därmed kan påstås att en kontroll över arbetstagarens livsstil utövas. Dock är det så att arbetsgivare och arbetstagare avtalat om lön för ett visst arbete och detta medför naturligtvis en begränsad frihet för arbetstagaren men en motprestation i form av lön erhålls. Vid surrogatmödraskap förväntas surrogatmodern utföra en prestation och den kan innebära vissa inskränkningar för hennes frihet. I utbyte mot detta får hon ta del av att vara en hjälp för någon annan och dessutom om hon vill erhålla ersättning för detta.

5.3 Sammanfattning av lagstiftarens argumentation

Skälen till varför lagstiftaren valt att kriminalisera sexköp är framförallt jämställdhet mellan män och kvinnor, exploatering, ökad kriminalitet och ökad risk för människohandel. Det poängteras att kriminalitet i samband med prostitution är ett vanligt problem. Genom att därför försöka stävja prostitutionen kommer man åt den kriminalitet som uppstår i samband med den, till exempel narkotikabrott. Det läggs ingen vikt vid att kvinnor själva möjligen skulle vilja prostituera sig och inga förslag om så kallad "sound prostitution" tas upp. Målbilden är att prostitutionen ska bekämpas och att de kvinnor som idag är prostituerade ska få hjälp att komma ur prostitutionen. Synen på prostitution och prostituerade är alltså långt ifrån positiv.

Angående surrogatmödraskap kan sägas att regeringen främst lägger vikt vid hur långt tekniken ska få påverka den naturliga reproduktionsprocessen. Regeringen menar även att en teknisk konstruktion för att lösa barnlöshet kan komma att skada

människosynen. Vidare läggs vikt vid den gravida kvinnans minskade kontroll över fostret och barnets bästa. Det kan nämligen förekomma fall där ingen av de inblandade parterna vill ha barnet, eller att någon av parterna ångrar sig under graviditetens gång. Därutöver påpekar regeringen att vederlag inte är accepterat vid adoption och att det således inte heller bör vara det vid surrogatmödraskap. Det ska även framhållas att människovärdesprincipen är återkommande i argumentationen. Att använda en människa som medel för någon annans mål strider mot denna princip anser regeringen. Nämnvärt är att regeringen inte tar upp jämställdhet mellan könen, frihet för individen att välja arbete eller risk för exploatering. De lägger främst vikt vid livsprocessen, etik, teknik och genetik.

6 Resultat

Varken prostitution eller surrogatmödraskap är kriminaliserat i Sverige. Dock kan sägas att båda förfaranden har försvårats av lagstiftaren. I prostitutionsfallet har lagstiftaren valt att kriminalisera köp av sexuell tjänst och därmed försvåras situationen för de prostituerade att försörja sig på den tjänst de erbjuder. Vad gäller surrogatmödraskap har käppar i hjulet satts upp i lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. Både ägg och spermie får inte vara donerade och än så länge är befruktning utanför kroppen bara tillgängligt för par i ett äktenskap eller samboförhållande. Antagligen kommer ensamstående kvinnor att få tillgång till befruktning utanför kroppen inom den närmsta tiden men som det ser ut nu måste hennes egna ägg användas eftersom både ägg och spermie inte får vara donerade.

De olika synsätten som finns kring diskussionen om både prostitution och surrogatmödraskap är som sagt, lite förenklat, feminism och liberalism. Det egalitära synsättet som också berörts i uppsatsen faller ofta in under det feministiska synsättet. När de olika argument som presenterats av regering och lagstiftare (riksdagen) analyserats kan konstateras att det liberalistiska argumentet om frihet att välja sitt eget yrke och frihet till att göra vad man vill med sin kropp inte kommit till uttryck i argumentationen. Friheten får ge vika för negativa konsekvenser av både prostitution och surrogatmödraskap. Regeringen har i förarbetena snarare beaktat de konsekvenser som kan uppkomma i de båda fallen. En lite mer ingående diskussion angående

jämställdhet återfinns i argumentationen om prostitution. Jämställdhet som argument förekommer inte när regeringen argumenterar mot surrogatmödraskap. När det kommer till exploatering kan sägas att regeringen tar upp detta argument vad gäller prostitution men inte när det kommer till frågan om surrogatmödraskap. Både jämställdhet och exploatering som argument kan användas vid frågan om surrogatmödraskap eftersom det tydligt visat sig vara argument som förekommer i den akademiska debatten.

7 Resultatdiskussion

Det resultat som ovan presenterats kan diskuteras väldigt mycket. Jag kommer här att fokusera på vikten av att analysera olika teman. Syftet med det fokus som lagts genom uppsatsen på teman var att försöka bena ut vart regering och lagstiftare lagt störst vikt och om de rimligtvis borde överväga att ta upp fler teman för diskussion. I regeringens argumentation om prostitution konstaterades att vikten lades vid jämställdhet och risken för kriminalitet i olika former. När surrogatmödraskap diskuteras av regeringen läggs vikt vid livsprocessen, teknik och genetik. Vikten läggs alltså vid olika teman trots att vi i debatten kan se att det finns samma typ av problematik kring begreppen jämlikhet, frihet och exploatering. Lagen är medlet för att uppnå målen om jämlikhet, frihet och icke-exploatering. När dessa teman kolliderar måste staten ta ställning angående vad som ska gälla rent juridiskt. Dock kan sägas att den centrala uppgiften är att värna om medborgarnas rättigheter och för att uppnå detta mål behövs gedigna undersökningar kring de frågor som står på agendan. Uppsatsens resultat visar tydligt att det finns ett liknande spänningsförhållande mellan liberalistiska och feministiska argument både i debatten om prostitution och surrogatmödraskap. Trots detta har regeringen i tidigare utredningar valt att inte lägga vikt vid detta spänningsförhållande vad gäller surrogatmödraskap, utan fokus har där istället varit på livsprocessen, teknik och genetik. Vidare kan konstateras att surrogatmödraskap som sådant fått väldigt litet utrymme i de propositioner där förfarandet diskuterats, ca en sida har ägnats åt argumentation till varför det ska vara förbjudet.

Varför borde lagstiftaren lägga vikt vid andra teman än livsprocessen, teknik och genetik? Jo, på grund utav att det kan finnas konsekvenser som till exempel

exploatering och olika negativa effekter för jämställdhetsarbetet i samhället när det gäller surrogatindustrin. Idag finns som ovan sagts redan trafikering av kvinnor i surrogatsyfte och det är verkligen anmärkningsvärt att lagstiftaren inte valt att ta upp den aspekten i propositionen. Denna undersökning visar att förutom de aspekter som lagstiftaren diskuterar angående surrogatfrågan behövs en vidare undersökning vad gäller exempelvis jämställdhet och exploatering. Den granskning som behövs utför lagstiftaren när det kommer till prostitution men den behövs även när diskussionen om surrogatmödraskap tas upp. Eftersom det finns kvinnor som exploateras i syfte att bli surrogatmödrar bör regeringen lägga vikt vid detta argument/fakta eftersom regeringen tar upp det som ett skäl för kriminalisering i prostitutionsfrågan. Om människohandel ska bekämpas borde det gälla oavsett vilket syfte som människor handlas med. Det är viktigt att dessa aspekter inte ignoreras.

Den utredning som nu ska tillsättas av regeringen måste ta sig an alla frågor som är värda att tänka på när det kommer till surrogatmödraskap. Utredningen måste enligt mig behandla såväl livsprocessen som jämlikhet, exploatering och frihetsaspekter. Skulle utredningen komma fram till att oinskränkt frihet för individen ska prioriteras (i linje med den liberalistiska argumentation som återfinns i den teoretiska ansatsen) så bör regeringen överväga att legalisera även prostitution eftersom ett starkt liberalistiskt argument om frihet då inte kan undvikas. Om fri avtalsrätt ska vara ett oinskränkt värde blir det svårt att legitimera någon form av skyddslagstiftning överhuvudtaget. Lagstiftaren har inte tagit upp till exempel jämlikhet eller exploatering som argument för ett förbud och det visat på att de inte gjort en tillräckligt noggrann undersökning.

8 Epilog

Det finns en intressant spänning mellan olika liberalistiska argument och olika feministiska argument. Det liberalistiska synsättet brukar ofta grunda sina argument i olika frihetsteorier och det är intressant att diskutera i vilken utsträckning frihet ska prioriteras. Gränsdragningen lämnas till lagstiftaren och denne får en betydande roll för i vilken utsträckning medborgarna kan handla fritt. Vart gränsen ska gå när det gäller surrogatmödraskap är många oeniga om och det ser olika ut i olika länder. Vad

som är viktigt att inte glömma är att i en demokrati utser medborgarna sina representanter till den lagstiftande församlingen och därför kan fokus skifta i den här typen av gränsdragningsfrågor från liberalistiska till feministiska synsätt över tid.

Som berörts i uppsatsen kan förfarandet gå till på många olika sätt, antingen kan en syster ställa upp eller så kan man vända sig till en surrogatklirik i Indien. Varianterna är många och möjligen är det så att vissa känns lämpligare än andra. Jag visste från början att jag ville skriva om denna nya industri eftersom jag tycker att det är ett kontroversiellt ämne. Skälen för och emot är inte alltid klockrena och magkänslan säger ibland något annat än förnuftet. Därför var det väldigt viktigt för mig att fokusera på den argumentation lagstiftaren har fört fram för att just få reda på vilka teman som undgås eller helt enkelt inte läggs någon vikt vid. Eftersom jämställdhet och exploatering är aktuellt när det gäller prostitution var det två teman jag ville fokusera på och lägga vikt vid även när det gäller surrogatmödraskap. Det var väldigt intressant att undersöka just den aspekten av debatten och som resultatet visade så fanns inte mycket till diskussion avseende varken jämställdhet eller exploatering vid lagstiftarens surrogatargumentation. Jag är väl medveten om att det finns andra frågor än prostitution som skulle kunna vara aktuella vid denna typ av undersökning (till exempel organdonation och adoption) och det hade varit väldigt intressanta ämnen för vidare forskning. I den här uppsatsen lades fokus vid prostitution främst av anledningen till de liknande frågorna om jämlikhet och exploatering som lagstiftaren verkat förbise vad gäller surrogatmödraskap.

Jag tycker att undersökningen var viktig eftersom jag ville visa att man som lagstiftare inte får låsa sig vid gamla utredningar och tidigare teman. Eftersom det kan finnas liknande konsekvenser som det gör vid prostitution tycker jag att de teman som lagstiftaren där valt att lägga vikt vid också ska få utrymme i den nya utredningen om surrogatmödraskap. Självklart ska inte de gamla teman så som livsprocessen och teknik tas bort utan snarare är det så att en mer ingående granskning behövs där nya aspekter också diskuteras.

Hur det blir i framtiden kan ingen veta men de steg lagstiftaren tagit har alla gått i samma riktning. När IVF-tekniken introducerades var metoden ämnad för de personer

som levde i äktenskap eller samboskap. Både ägg och spermier skulle komma från paret och den naturliga livsprocessen skulle då inte äventyras i allt för stor grad. Senare beslutades att spermiedonation skulle vara tillåtet. Efter det likställdes spermiedonation med äggdonation och det senare blev också lagligt. Idag är det bara lagligt med donation från ett håll, det vill säga att både ägg och spermier kan inte vara donerade. Ett lagförslag om ensamstående kvinnors rätt till befruktning utanför kroppen håller på att tas fram och nu ska även en utredning om tillåtandet av surrogatmödraskap tillsättas. Det skulle inte förvåna mig om nästa steg blir en legalisering av surrogatmödraskap eftersom hittills har gränsen för vad som är acceptabelt flyttats vid varje ny utredning. Problemet fram till nu har varit att surrogatmödraskap inte fått stort utrymme i undersökningar och propositioner. Det är viktigt att den nya utredningen tar upp alla aspekter av surrogatmödraskap så att ett välinformerat beslut sedan kan fattas.

Referenser

Litteratur:

Björnsson G, Kihlbom U, Tersman F, Ullholm A (1994). *Argumentationsanalys*, Bokförlaget Natur och Kultur, Stockholm.

Chamallas M (1987-1988). "Consent, Equality and The Legal Control of Sexual Conduct" i *Southern California Law Review*, Vol 61:777.

Ekis Ekman K (2010). *Varat och varan – prostitution, surrogatmödraskap och den delade människan*, Leopard förlag, Stockholm.

Ericsson L (1980). "Charges Against Prostitution: An Attempt at a Philosophical Assessment" i *Ethics*, Vol 90, No 3 (April 1980), pp. 335-366.

Field A. M (1988). *Surrogate Motherhood*, Harvard University Press, Cambridge.

Holm M. U (1993). *Modrande och praxis. En feministfilosofisk undersökning*. Daidalos, Göteborg.

Jönsson K (2003). *Det förbjudna mödrskapet – en moralfilosofisk undersökning av surrogatmödraskap*, Bokbox förlag, Lund.

Pateman C (1983). "Defending Prostitution: Charges against Ericsson" i *Ethics*, Vol 93 No 3 (April 1983), pp. 561-565.

Prokopijevic M (1990). "Surrogate Motherhood" i *Journal of Applied Philosophy*, Vol 7, No 2, pp. 169-181.

Rae B. S (1994). *The Ethics of Commercial Surrogate Motherhood. Brave New Families?*, Praeger, Westport.

Satz D (1992). "Markets in Women's Reproductive Labour" i *Philosophy & Public Affairs*, Vol 21, No 2 (Spring 1992), pp. 107-131.

Schwarzenbach S (1990-1991). "Contractarians and Feminists Debate Prostitution" i *Review of Law & Social Change*, Vol XVIII:103, pp. 103-130.

Övriga referenser:

Regeringens proposition 1984/85:2 *om artificiella inseminationer.*

Regeringens proposition 1987/88:160 *om befruktning utanför kroppen.*

Regeringens proposition 1997/98:55 *Kvinnofrid.*

Regeringens proposition 2001/02:89 *Behandling av ofrivillig barnlöshet.*

Regeringens proposition 2005/06:64 *Genetisk integritet m.m.*

Socialutskottets betänkande 2011/12:SoU26 *Assisterad befruktning.*

Riksdagens protokoll 2011/12:91.

Socialstyrelsens redovisning av uppdrag utifrån handlingsplanen mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål (2012-03-01), Dnr 12928/2008.

Statens Offentliga Utredningar 1981:71 *Prostitutionen i Sverige. Bakgrund och åtgärder.*

Statens Offentliga Utredningar 1985:5 *Barn genom befruktning utanför kroppen m.m.*

Statens Offentliga Utredningar 1995:15 *Könshandeln.*

Statens Offentliga Utredningar 2010:49 *Förbud mot köp av sexuell tjänst. En utvärdering 1999-2008.*

Universal Declaration of Human Rights (1948).

International Covenant on Civil and Political Rights (1966).

Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (1950).

UNDP Newsroom, South East Asia's first <womens court> on trafficking and hiv, Bali 4/8- 2009. Hämtat från: <http://content.undp.org/go/newsroom/updates/hiv-www-news/south-east-asias-first-womens-court-on-trafficking-and-hiv-.en;jsessionid=axbWzt...?categoryID=1796994&lang=en> (2012-05-20).

Roshina Sambo beviljades av Skatteverket i Varberg F-skattsedel för sin verksamhet

som i huvudsak innebär prostitution. <http://www.expressen.se/nyheter/kritik-mot-f-skattsedel-till-prostituerad> (2012-05-20).

IVF-klinikens hemsida, www.ivfverige.se (2012-05-20).

La Vita Felices hemsida, <http://surrogate-mother-cost.com/> (2012-05-20).

Delhi IVF fertility research centers hemsida, http://delhi-ivf.com/india_surrogacy.html (2012-05-20).